

at være så underforstået, at pakke budskabet så pænt ind.

Et sted i bogen dokumenterer han fx – ved at referere til lovttekster og uddrag af kommissions- og politirapporter – hvorledes aboriginies med spedalskhed helt op i 1930'erne blev transporteret til kolonier, hvor de kunne opholde sig – i heldigste fald nogle år – ellers resten af deres liv. Da patienterne nødtigt ville følge med disse transporter, blev fysisk vold anvendt som overtalelse, og i visse tilfælde var det nødvendigt at lænke patienterne sammen eller til politipatruljens heste, så de ikke flygtede under rejsen. Andre gange blev de stuvet sammen under dæk i små pæreskuder på flere ugers sørejser. Forhold som retfærdiggøres med henvisning til smittefaren og beskyttelsen af den omgivende hvide pionerbefolkning.

Man kan så spørge sig selv om, hvem denne afhandling egentlig henvender sig til. For antropologer med speciel interesse for den australske urbefolkning er der ikke så meget at hente – eller er der? Bogen præsenteres som en systematisk analyse af sociohistoriske og interkulturelle aspekter omkring mental sundhed i Kimberley. For mig at se handler det i virkeligheden om en sociohistorisk analyse af – eller et virkeligt pænt indpakket forsøg på – en psykiatrisk diagnostisering af undertrykkelsens ideologi og systematik bag de sundhedspolitiske tiltag i forhold til aboriginies.

Hanne Bang
forskningsstipendiat
Center for Etik og Ret
Københavns Universitet

THOMAS HYLLAND ERIKSEN: *Små steder, store spørgsmål. Innføring i sosialantropologi.* Oslo: Universitetsforlaget 1993. 384 sider, rigt ill. ISBN 82-00-21634-9 hardback.

Skandinavisk antropologi har ikke nogen stærk tradition for egentlige lærebøger i faget, i modsætning først og fremmest til USA, hvor der siden midten af 1970'erne er udgivet en strid strøm af „textbooks“, alle i nogenlunde samme format og udstyr og med stort set samme kapiteloverskrifter, skræddersyet til „Anthropology A 101“, eller hvad de nu kalder undervisningen på første semester. Derfor er det lidt af en begivenhed, at skandinavisk

antropologi nu er blevet beriget med et sådant produkt, tilsyneladende efter amerikansk mønster. Som medskyldig, for 14 år siden, til noget som kunne ses som en dansk introduktionsbog (om end næppe en „rigtig“ lærebog) i faget, er min position som anmelder naturligvis sårbar. Det er imidlertid med velberåd hu, at jeg her udsætter mig for den retroaktive boomerang-effekt, som mine kritiske kommentarer til Hylland Eriksens bog eventuelt måtte have. Ved at tilbyde en dækkende og detaljeret præsentation af faget for nye universitetsstuderende påtager man sig ikke blot et temmeligt stort ansvar for de studerendes opfattelse af, og indskoling i faget, men man udsætter sig også for kollegers mere eller mindre entusiastiske reaktioner på forsøget på, i kraft af en kanonisk tekst, at tilegne sig retten til at tegne faget i almindelighed. I sit hjemland har bogen således allerede startet en videre debat om fagets identitet (*Norsk Antropologisk Tidsskrift* 1994(1)), og nedenstående er nærmest at betragte som nogle spredte tilråb fra ringsiden.

Skal man tro Hylland Eriksens bog, er der ikke sket så voldsomt meget i antropologien de sidste 20 år. I den udstrækning der, som Halvard Vike anfører i NAT, er et generationsskifte i gang i norsk antropologi, lader dette til at være et demografisk snarere end et paradigmatisk fænomen. Hvis generationen umiddelbart efter Barth i nogen grad snublede i fodsporene, så er det åbenbart at Hylland Eriksens generation (eller i hvert fald han selv) har fundet sine fødder og plantet dem solidt på barthiansk jord. Dette er mest tydeligt i de to kapitler om „Den sociale person“ og „Individ og samfund“. I det førstnævnte gennemgås status, rolle, aktører, osv. på gammeldags sociologistisk vis (Barth, Goffman), mens f.eks. hele den tradition for overvejelser om „personhood“, som begyndte med genopdagelsen af Mauss' „La notion de la personne“, ignoreres. I „Individ og samfund“ præsenteres social struktur, organisation og system, og der fyldes på med netværk, skala, processer og det aktørorienterede perspektiv. Fremme ved s.93 begyndte jeg at få medlidenhed med studenterne. Her præsenteres en „firefeltstabel“ indeholdende begreberne „individ“, „samfund“, „struktur“ og „proces“, som angiveligt skal illustrere „Fire dimensioner av socialt liv“. En tidligere, tilsvarende figur (s.46) indeholder begreberne „natur“, „samfund“, „det fælles“ og „det individuelle“; denne figur

skulle illustrere „Fire dimensioner af den menneskelige tilværelse“. Ingen af disse „fire-feltstabeller“ har imidlertid nogen karakteristik af den horisontale og den vertikale akse, som skulle kunne forklare, hvorfor kasserne er stablede, som de er. Man kunne have håbet at f.eks. kulturelle variationer i forholdet mellem individ og samfund også var blevet gjort til genstand for en smule opmærksomhed. Jeg er langt fra nogen beundrer af Mary Douglas' „grid and group“-model, men hun har dog forsøgt at generalisere dette forhold – og hun ved i det mindste hvordan man laver en rigtig sociologisk firefeltstabel. Selv foretrækker jeg imidlertid Evans-Pritchards syn på samfund som moralske snarere end sociologiske systemer.

Bogens „indgangsbon“ har overskriften „Stålkøserne og den tabte uskyld“. Her kan vi alle, for jeg ved ikke hvilken gang, nikke genkendende til eksemplet på, hvad der skete med yir yuront, da missionærerne uddelte stålkøser til alle. For Hylland Eriksen var genkendelsens glæde øjensynligt så stor at han i sin uskyld for en tid glemte den kritiske eftertanke, som han ellers viser mange gode eksempler på i bogen. Først på s.299 gør han opmærksom på sin kollega Marit Melhuus' omfortolkning af episoden: Da kvinderne fik økser, fik de også mulighed for at rokke ved det rådende patriarkalsk gerontokratiske regime, som næsten kun en missionær kan anse som helt uskyldigt.

Også andre steder skinner forfatterens kroniske uskyld igennem. Dette kan antage let komiske udtryk – som f.eks. i billedteksten på s.13. Billedet er et af disse eksotiske, blødt pornografiske postkort som var så almindelige i begyndelsen af århundredet; det viser en ung dame fra Ceylon, kun iført halskæde og armbånd, stående dekorativt draperet op ad en piedestal. Teksten fortæller, at det er fra en berømt norsk opdagelsesrejsendes samling og „giver en antydning om datidens store interesse for fysisk antropologi“(!). Lidt mindre morsomt bliver det dog når palæofunktionalistiske standpunkter ukritisk kolporteres. I redegørelsen for dobbelt unilineære descent-systemer tages således herero (i Namibia) som eksempel, baseret på en artikel af Radcliffe-Brown fra 1935. Vi får at vide, at pga. de krydsende slægtskabsbånd er der ikke mange grupper, som en person ikke har slægtninge i, „og eftersom man ikke går i krig mod sine slægtninge *medmindre man er nødt til det,*

fungerer systemet klart fredsbevarende“ (s.110; min fremhævelse). Et andet eksempel er (naturligvis) yakö? i Nigeria, „og også her virker dette system stabiliserende på samfundet“ (ibid.). For det første kan det nævnes, at Birket-Smith i sin præfunktionalistiske redegørelse for dobbelt unilineære descent-systemer nåede den modsatte konklusion: „[Både Herero og Yakö?] er delt såvel i fadersom moderretslige Ætter, og Arvereglerne er derfor ikke blot yderst udviklede, men tillige Roden til idelig Kiv“ (*Kulturens Veje*, II, 1942, s.36). På baggrund af mine egne erfaringer fra et sådant system fra Vestafrika er jeg tilbøjelig til at holde med Birket-Smith. Men for det andet er eksemplet herero noget problematisk, ikke mindst når det præsenteres i „etnografisk nutid“. Radcliffe-Brown havde, så vidt man kan bedømme, sin information fra ældre tyske beskrivelser, udgivet mellem 1903 og 1906, og han bekymrede sig, sin vane tro, ikke om folks historiske situation. Siden de kvægvælvende herero i slutningen af det 18. århundrede indvandrede til Sydvestafrika, havde de imidlertid haft stadige stridigheder med urbefolkningen nama („hottentotter“). Tyskerne koloniserede Sydvestafrika i 1884, og de følgende 20 år prægedes forholdet mellem herero og kolonimagten af tiltagende konflikter, som kulminerede i tyskernes folkemord på herero i 1904-05. De 20% af folket som overlevede, fandt tilflugt i de af missionærer oprettede lejre, hvor „das Stammesleben erstarb“, som tyskerne udtrykte det. Det er nok tvivlsomt, om noget folk under sådanne omstændigheder skulle være tilbøjelige, eller nødt til også at føre krig indbyrdes, uanset hvilket descentsystem de har.

Af alt, hvad der er sket i antropologien de sidste 10-15 år, er den stigende opmærksomhed på historiske forhold og hele antropologiseringen af historien, efter min mening det mest betydningsfulde. Og det er netop på dette område, at Hylland Eriksen helt lader sine studenter i stikken. Alt, hvad vi får, er platityder i stil med „Ofte [sic!] har feltarbejdet fundet sted i en bestemt historisk periode“ (s.34), og „Interessen for 'indfødte historie' er stadig ringe i antropologien“ (s.307), eller, som herero-eksemplet demonstrerer, helt uforpligtende udsagn som „Hvilken vægt som skal tillægges de historiske omstændigheder og den videre, eventuelt globale sociale kontekst i en antropologisk undersøgelse af et lokalsamfund, afhænger både af hvilke spørgsmål man søger

svar på, og hvordan dette lokalsamfund er forbundet med omverdenen" (s.36). Historieløsheden er også påfaldende i kapitlet om „Etnisitet“, et område som lader til å være en af forfatterens specialiteter. Her er det igen det barthianske perspektiv, som er enerådende; gamle travere som Clyde Mitchell og Abner Cohen tages frem og støves af, mens de synsvinkler, som f.eks. repræsenteres i ASA-bogen *Ethnicity and History* (1989), forbigås i tavshed. I forordet beretter Hylland Eriksen, at han, da han var begyndt å skrive bogen, fortalte Roger Keesing om sit projekt. Som man kunne forvente, foreslog Keesing, at man i stedet for kunne oversætte hans egen bog til norsk. At gengive samtalen i bogen må være det som kaldes „begging the question“, så her er mit eget svar: De som synes, at Fredrik Barth er verdens største antropolog, vil utvivlsomt være begejstrede for Hylland Eriksens bog. Selv hører jeg til dem, som hellere havde set en opdateret udgave af Keesing – men det er jo desværre for sent.

*Jan Ovesen
Kulturanthropologiska Institutionen
Uppsala Universitet*

HELLE JOHANNESSEN: *Komplekse kroppe. Alternativ behandling i antropologisk perspektiv. Akademisk Forlag. København 1994. 192 sider. ISBN 87-500-3206-2. Pris 198 kr.*

Helle Johannessens Phd. i antropologi får leseren til å forstå hvorfor pasienter oppsøker alternative medisintøvere samtidig som de også benytter vanlige leger. Den får en også til å fatte det hav av en forskjell det finnes mellom disse to former for medisin, samtidig som hun også tydeliggjør at det finnes store likheter.

Som den dyktige antropolog Helle Johannessen er klarer hun å ta oss med dypt inn i den alternative medisinske verden. Vi undres og vi forferdes også, til tider fristes vi til å snu. Men blir vi med videre når hun tydeliggjør likheter mellom alternativ medisin og andre sosiokulturelle fenomener som også stadig styrkes i vår skandinaviske kultur, ja, da er det reisen verd.

I sin doktorgrad konsentrerer forfatteren seg om tre ulike alternative medisinske behandlingsformer: soneterapi, biopati og kinesologi som er de tre hyppigst brukte i Danmark. Hun har vært tilstede ved tilsammen ca.

200 behandlinger hos fem soneterapeuter, fem biopater og fire kinesologer. Leseren får et innblikk i én konsultasjon hos hver av de tre typer utøvere som etterpå nøye gjennomgås og også sammenlignes. Hun tydeliggjør deres særegenheter såvel som deres likheter, og sammenligner dem også med konsultasjoner hos vanlige leger. Hun har hatt strukturerte intervjuer med disse 14 utøverne. I tillegg har hun hatt løst strukturerte intervjuer med 198 av deres pasienter, og en assistent har utført spørreskjemaintervju med 88 pasienter. De tilsammen 286 intervjuede pasientene består av 76 prosent kvinner, flest mellom 30 og 39 år, flest funksjonærer, 16 prosent har ikke oppsøkt lege, over 30 prosent har bare hatt én behandling m.m. Tallene varierer lite mellom de forskjellige typer utøvere, med unntak av dem som har oppsøkt soneterapeuter der 14 prosent har hatt 50 behandlinger. Pasientens røst kommer lite frem i boken, og jeg savner også intervjuguiden og spørreskjemaet som er benyttet ved innhenting av data.

Det er særlig fire hovedbetraktninger som står igjen etter lesingen av boken. Et viktig poeng, som forfatteren stadig kommer tilbake til, er pasienten som et unikt fortolkende individ. Pasienten er den eneste som har full kunnskap om sin egen situasjon og må derfor selv velge sin egen behandling. Dette er et prinsipp som langsomt vokser frem i beskrivelsen av de tre alternative behandlingsformer. Et prinsipp som ikke bare ses som et filosofisk standpunkt, men som ligger som et fundament for behandlingene.

„I de behandlinger, der fokuserer mest på patienten som unikt subjekt, som for eksempel kinesologien, er stort set alt fra patientens totalsituation muligt å integrere i sygdoms-aspektet. Det kan umiddelbart virke som en ekstrem medikalisering og sygeliggjørelse af et menneskes liv. Men denne tendens modsvares af, at det også er patientens subjekt, der betragtes som den højeste myndighed og beslutningstager“ (s.137).

Et annet poeng som forfatteren fremhever er at de fleste skolemedisinere ser på menneskers kropp som fundamentalt like, og når noe er anderledes blir dette avvik sett på som sykkt, om dette avviket i deres lære da allerede er registrert som et tegn på sykdom.

„Denne ide (hos de fleste alternative utøvere) om kroppen som et unikt subjekt og sykdom som en unik tilstand står i modsætning til lægelig opfattelse, og så vidt jeg kan